

interview

Kant en de vriendschap ‘Je moet de andersheid van de ander respecteren’

DOOR MYRTHE MEESER

Een goed mens worden doe je niet in je eentje. Emeritus-priester en hoogleraar Wijsbegeerte Donald Loose ging te rade bij verlichtingsfilosoof Immanuel Kant, die vriendschap onmisbaar noemt om je karakter bij te schaven en je levensdoelen te toetsen. Voor zijn boek *Over vriendschap* kreeg hij onlangs de Socratesbeker.

Prof. Donald Loose: “Vriendschap is onmisbaar om je karakter bij te schaven en je vrijheid te ontplooiën.”
| Foto: Sandra Peerenboom

Donald Loose was jarenlang namens de Stichting Thomas More als bijzonder hoogleraar Wijsbegeerte verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit van Tilburg, waar hij filosofen van de moderniteit bestudeerde en onderwees. Zijn grote favoriet was Immanuel Kant, “een systematische denker die de hele menselijke leefwereld behandelt: esthetica, geschiedenis, religie, wetenschap”. Loose ontdekte dat Kant zijn eigen colleges altijd afslot met beschouwingen over de vriendschap, een heel bijzonder soort menselijke relatie. Niet alleen kunnen vrienden elkaars doelen en drijfveren toetsen, maar ook kunnen ze op aangename, laagdrempelige wijze

oefenen hoe het is om ‘een naaste lief te hebben als jezelf’. Op die manier krijgen ze een voorproefje van het ultieme, maar op aarde helaas onbereikbare ideaal van universele vriendschap tussen alle mensen.

SOCRATESBEKER

“Kants hele filosofie laat zich begrijpen vanuit die spagaat tussen ideaal en beperking”, zegt Loose in een gesprek over zijn studie *Over vriendschap. De praktische filosofie van Kant*. Daarmee won hij de Socratesbeker voor het beste filosofieboek van het jaar. “Wij kunnen dromen van een rijk van eeuwige vrede waarin alle mensen bevriend zijn met elkaar en waar oorlog en haat ver-

bannen zijn. Maar tegelijk moeten we weten dat het ons hier op aarde nooit zal lukken.”

De ideale vriendschap wordt voor Kant belichaamd door Jezus van Nazareth, “die zichzelf als pure gave om niets heeft aangeboden als universele mensenvriend, maar door de mensheid is miskend en verworpen”. Binnen onze eigen concrete, onvolmaakte vriendschappen – die we met niet meer dan enkele anderen kunnen aangaan – zouden we dit ideaal altijd voor ogen moeten houden. Dat betekent dat we ernaar moeten streven om niet alleen nut, vermaak of affectieve bevrediging uit onze vriendschappen te putten, maar de ander altijd ook lief te hebben en te respecteren omwille van zijn menselijke waardigheid.

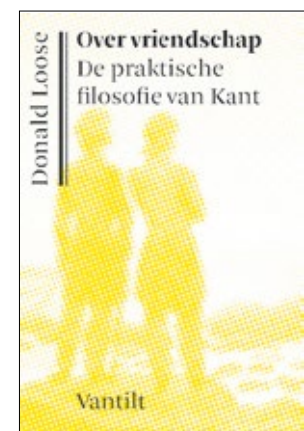
NIET LOUTER GEVOEL

“Bij Kant draait alles om de juiste intentie”, vertelt Loose. “We moeten altijd waakzaam zijn dat de motieven waarom we iets doen voor onszelf niet helemaal inzichtelijk zijn. Wij kennen ons eigen hart niet, zei Kant. Daarom vond hij gevoelens van warmte en verbondenheid niet voldoende als basis voor een ware vriendschap. Je moet je altijd blijven afvragen: steun ik mijn vriend nu omwille van hem, of vanwege mijn eigen ijdelheid of emotionele afhankelijkheid?”

Dat is waar het begrip ‘plicht’ om de hoek komt kijken. “Kant noemde welwillendheid en respect voor de ander een deugdenplicht, iets wat we onszelf moeten opleggen. Het brengt een morele dimensie in een vriendschapsrelatie die van nature vooral gevoelsmatig is.”

Volgens Kant is dus niet alleen toenadering, maar ook een zekere afstandelijkheid in de vriendschap van belang. “Je moet de ander niet in de weg zitten met jouw nood aan affecten. En je moet respect hebben voor de andersheid van de ander, voor het feit dat jouw vriend andere doelen in het leven nastreeft dan jijzelf, mits die doelen natuurlijk moreel verantwoordbaar zijn.” Maar wat zijn nou eigenlijk moreel verantwoordbare levensdoelen? Dat is

niet altijd gemakkelijk te bepalen, en daarom is het volgens Kant essentieel om met je beste vrienden van gedachten te wisselen en in dialoog te gaan. Zonder de feedback van vrienden zou ons denken erg wankel zijn en zouden we gemakkelijker afdwalen, benadrukt Loose. “Vrienden nodigen je uit om je in de positie van de ander te verplaatsen, wat onmisbaar is om je karakter bij te schaven en je vrijheid te ontplooiën.” Omdat vrijheid zo belangrijk was voor Kant, stond hij kritisch tegenover de concrete geboden en verboden die Kerken aan hun gelovigen opleggen. “Volgens Kant moet de Kerk mensen oproepen om zelf zo te leren denken dat zij het aan zichzelf verplicht zijn om het morele ideaal waar te maken”, stelt Loose. Dat betekent dat de Kerk wel naar het ideaal van eeuwige vrede en universele mensenliefde moet wijzen, maar de gelovigen tegelijk de vrijheid moet geven om hun eigen levenspad uit te stippelen. Want de menselijke waardigheid bestaat erin dat we autonoom zijn – *autos* betekent ‘zelf’; *nomos* betekent ‘wet’ – en onszelf de wet op kunnen leggen, in plaats van dat die door anderen aan ons voorgeschreven wordt. Lange tijd beschouwde de Kerk verlichtingsdenkers zoals Kant als vijand van de religie. Ten onrechte, denkt Loose, die tegenwoordig een langzame verschuiving ziet richting de individuele vrijheid die Kant propageerde. “Vooral bij onze huidige paus.”

Donald Loose, *Over vriendschap. De praktische filosofie van Kant*
Uitgeverij: Vantilt
Pagina's: 304 | € 23,50
ISBN: 978 94 6004 401 4